

Anatolii Yanovskyi,
*PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), associate professor,
Department of Social Pedagogy, Psychology and Pedagogical Innovations,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
26, Staroportofrankivska Str., Odesa, Ukraine*

CULTURE OF SAFE USE OF THE INFORMATION ENVIRONMENT BY FUTURE TEACHERS

The article deals with the features of the safe use of the information environment by future teachers. Basing on the literature review, the following information environment threats for future teachers have been distinguished: content (unlawful content; promoting drugs, violence, alcohol, terrorism, xenophobia, and gambling; spreading of false information, etc.), psychological (Internet addiction, computer addiction; compulsive web surfing), moral and spiritual (the threat of the adoption of moral values containing anti-social character), physiological (functional disorders of the organs of vision, disorders of musculoskeletal, cardiovascular, nervous, immune and other body systems); delinquency: the threat of unlawful acts against the information environment user. The kinds of culture, which help a person use the information environment with safety have been described. Personal Information Culture is a set of information outlook and the system of knowledge and skills, providing focused independent activities aimed at satisfying individual information requirements, using both traditional and innovative information technologies. Digital Culture is a new branch of modern culture based on the use of electronic means of information and communication technologies in all spheres of human activities. Media culture includes culture of information transfer and culture of its perception; it may be a system of personal development levels able to read, analyze, evaluate media texts, deal with media arts, acquire new knowledge by means of media. The culture of safe use of the information environment by future teachers is considered as a set of rules of conduct in the information environment with the help of which a future teacher realises and develops it as a system of symbols and signs, direct and inverse information chains generated by means of information and communication technologies defending the vital interests of an individual, preventing adverse effect on his/her social, spiritual and moral well-being and a healthy physical and mental development.

Keywords: culture, information safety, information environment, information culture, media culture, future teachers.

Подано до редакції 15.10.2016

Рецензент: д. пед. н., проф. М. М. Марусинець

УДК: 378.013+378.169+370.113

Ольга Анатоліївна Галіцян,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26 м. Одеса, Україна*

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАСИЛІТАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ВИШУ

У статті висвітлено теоретичний аспект проблематики формування фасилітаційної спрямованості майбутніх учителів в освітньому просторі сучасних вишів. Подано результати аналізу наукових (словникових, довідкових) джерел з порушеної проблеми. Представлено наукові позиції учених щодо феномену фасилітації. Презентовано специфіку професійно-педагогічної діяльності вчителя та значення фасилітаційної спрямованості для успішного її здійснення. Автором окреслено перспективи наукових розвідок у контексті обґрунтування фасилітаційної спрямованості як компонента професійної компетентності вчителя.

Ключові слова: фасилітація, фасилітаційна спрямованість, майбутній вчитель, освітній простір вишу.

Актуальність проблеми зумовлена тим, що поліцентризм світовідношення ХХ століття поглиблює проблемність людського буття, потребуючи від людини не тільки нових форм освоєння світу і власної життєдіяльності, але й покладаючи на неї відповідальність за її особистісний вибір. Вказане підсилює інтерес до всебічного аналізу проблем духовності, серед яких – осмислення духовності як якісної характеристики людини та її буття, виділення типів духовності й осягнення їх сутнісних взаємозв'язків і особливостей функціонування в

людській буттєвості та в сучасному соціокультурному розвитку. Відтак духовність як смисложиттєвий орієнтир має поширюватись на всі сфери людської життєдіяльності. Освітня парадигма сучасності нерозривно пов'язує духовність і гуманізм, що віддзеркалюється у проголошенні суб'єкт-суб'єктного підходу до вчителювання як провідного.

Узагальнено проблема полягає в тому, що усталення гуманістичних цінностей, людиноцентризму та суб'єкт-суб'єктних настанов вимагає переосмислення

рольової позиції сучасного вчителя, а відтак – переорієнтації його професійної підготовки в межах освітнього простору сучасних вишів.

Теоретичною базою для дослідження обраної проблематики виступили концепції підготовки майбутніх учителів у вищій школі (І. Богданова, А. Богуш, Б. Гершунський, С. Гончаренко, В. Гриньова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Євтух, Е. Карпова, Н. Кічук, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, З. Курлянд, О. Пехота, В. Радул, О. Савченко та ін.); теорії та технології професійного становлення майбутнього педагога (В. Бондар, О. Дубасенюк, А. Капська, О. Киричук, В. Кузь, Н. Кузьміна, О. Мороз, Н. Ничкало, О. Савченко, В. Сластьонін, О. Тхоржевський, М. Ярмаченко та ін.); науковий доробок учених в межах суб'єкт-суб'єктної парадигми (К. Абульханова-Славська, І. Бех, Л. Божович, А. Брушлинський, І. Вачков, В. Вернадський, А. Маслоу, В. Петровський, С. Рубінштейн, М. Чобітько та ін.).

Результати аналізу наукового фонду дозволяють стверджувати, що упродовж останніх десятиріч феномен «фасилітація» набув поширення у наукових (монографічних та дисертаційних) дослідженнях, водночас не набувши остаточних термінологічних меж. У сусідніх країнах (РФ, Білорусь та Молдова) дослідники послуговуються термінами «фасилітація соціальна» та «педагогічна фасилітація», розмежовуючи як функціональне призначення кожної з терміноформ, так і описуючи спектр специфічних ознак кожного з явищ. У РФ проблематика фасилітації ставала предметом наукових зацікавлень О. Врублевської [4], О. Димової [8], Р. Димухаметова [9], І. Жижинної [10], В. Суміної [17], І. Шахматової [18] та інших учених. У контексті професійно-педагогічної, освітньої діяльності науковці переважно послуговуються поняттєвим мануалом: «фасилітуюча взаємодія» (О. Димова), «фасилітуюче спілкування» (О. Врублевська, В. Суміна).

Метою нашого дослідження є упорядкування напрямів наукового пошуку в контексті феномену фасилітації та окреслення дослідницьких орієнтирів для розуміння значення фасилітаційної спрямованості в системі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Досягнення дослідницької мети вимагає розв'язання декількох завдань, а саме: проаналізувати наявний науковий фонд з обраної проблематики з метою визначення напрямів наукового пошуку вчених, які обрали предметом наукових розвідок феномен фасилітації; науково обґрунтувати правомірність виокремлення фасилітаційної спрямованості в системі професійної компетентності майбутнього вчителя.

Для виконання поставлених завдань і перевірки гіпотези дослідження було використано комплекс методів теоретичного рівня, а саме: аналіз психолого-педагогічної літератури з обраної проблеми, систематизація та узагальнення отриманої інформації.

Викладення основного матеріалу статті розпочнемо з накреслення провідних ліній розвитку науко-

вого інтересу до проблематики фасилітації у нашій країні та зазначимо, що вони конструюються переважно у царині психологічних розвідок зокрема: в контексті вивчення специфічного «фасилітаційного» потенціалу особистості (М. Казанжи); в аспекті екофасилітаційного підходу (П. Лушин); у зв'язку зі здатністю психолога здійснювати фасилітаційний вплив на людину (Г. Балл, О. Кондрашихіна) та набуття ним певного виду професійної компетентності – фасилітаційної компетентності (Т. Сорочан).

Близькою до нашого розуміння сенсового навантаження фасилітаційної спрямованості вчителя є наукова позиція Т. Осипової [14], яка обґрунтувала концепцію підготовки сучасного вчителя у педагогічному виші насамперед як наставника для учнів. Авторка наголошує, що саме рольова позиція вчителя як наставника уналежнює поширені дотепер позиції коуча, тьютора, медіатора та фасилітатора. Відтак, на думку Т. Осипової, педагог-наставник є «людиною, яка допомагає».

Світоглядний контекст вітчизняної гуманістичної парадигми існування людства в історико-філософському та педагогічному контекстах ґрунтується на провідних ідеях, а саме: ідеї вільного розвитку особистості, ідеї категоричного морального імперативу (людина не засіб, а мета); ідеї пристосування системи виховання до людини, а не навпаки; ідеї «філософії серця» (за Г. Сковородою), виховання позитивної почуттєвості у ставленні людини до світу, іншої людини та самої себе. Відтак, фасилітація хоч і не була визначена термінологічно, набула значної наукової концептуалізації доробку науковців-класиків (М. Бердяєв, М. Бахтін, Г. Сковорода, І. Франко, Г. Ващенко та ін.). Можна впевнено стверджувати, що феноменологія фасилітації щільно пов'язана з гуманістикою В. Сухомлинського, адже саме «людинолюбляче» серце вчителя-наставника вчений-педагог визначав провідним у палітрі одухотворювальних педагогічних впливів.

Суголосну думку висловлює Т. Осипова, розмірковуючи над сутнісними характеристиками та історичними витоками наставництва та обґрутовуючи релігійне підґрунтя «підтримувальної спрямованості» особистості. Авторка констатує, що християнська парадигма підтримки і взаємодопомоги розрізняє два рівні допомоги: милостиню духовну і милостиню тілесну [14, с. 65]. Власне християнська парадигма милосердя вперше в історії розвитку людської цивілізації не тільки ставить знак рівності між буттям людини та її небуттям, багатством і бідністю, а й обґрунтовує відхід від «колективної ментальності», що спричинило формування системи знань людини про своє існування і спільність з іншими людьми. Усвідомлення власного «Я», розвиток самосвідомості та особистості, продовжує автор, заклали в «культурі провини» інші парадигми допомоги і підтримки. На зміну філософії милосердя, продовжує дослідниця, набула поширення філософія альтруїзму, яка кінцеву мету морального вчинку трактує як благо інших людей. Турбота про «людину, яка потребує допомоги», актуалі-

зує вимоги, пов'язані з філософією діяльності, яка включає в себе не тільки вміння і навички, а й установлює принципи взаємодії. Відтак, професіонал як новий статус «людини, яка допомагає» здійснює свою місію індивідуально або в контексті колективних дій. Цінності професії і вимоги суспільства є тією діалектичною суперечністю, що формує нові принципи альтруїстичної поведінки «людини, яка допомагає» [14, с. 78].

Для точнішого розуміння значення самого терміну «фасилітація» слід звернутись до словникових джерел, адже маючи англійське походження, дієслово «*facilitate*» (українською – «полегшувати») поступово набуло значення «сприяти», а далі – «допомагати» та «підтримувати» [6].

Саме у такому контексті – «допомагаюче» («допомагальне») навчання – описував у власних спостереженнях за успіхами спеціально створеної групи студентів (тобто як певний тип навчального процесу) Карл Ренсом Роджерс, який у світовій науковій та освітній спільноті здобув звання фундатора фасилітаційного напрямку в педагогіці. Науково-психологічні розвідки К. Роджерса набули розповсюдження у зв'язку із запропонованими автором настановами вчителя-фасилітатора, як-от: емпатія, конгруентність та безумовне позитивне ставлення до дитини або «педагогічний оптимізм» [15].

За сучасними довідниковими джерелами фасилітація є специфічним стилем спілкування, який передбачає полегшення взаємодії у процесі спільної діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу. Водночас, фасилітація є способом ненав'язливої допомоги групі чи окремій людині в пошуку способів виявлення і розв'язання проблем, налагодженні комунікативної взаємодії між суб'єктами діяльності (за С. Гончаренко [6]).

Водночас, майже всі дослідницькі розвідки щодо фасилітації у системі підготовки майбутніх учителів зводяться до тлумачення цього поняття (у різних її термінологічних інтерпретаціях) як певного стилю (виду) взаємодії між суб'єктами навчально-виховного процесу. Принципове значення для розуміння фасилітації як феномену, який пов'язаний з природними інтенціями особистості, що віддзеркалюють прагнення людини вступати в гармонійну соціальну взаємодію з довколишніми, мають наукові напрацювання Г. Балла [2]. Видатним науковцем обґрунтовано концепцію, яка дозволяє урахувати потенціал всеосяжної гуманізації, зокрема при підготовці майбутніх фахівців освітньої галузі.

Сфокусовуючи увагу на складності професійної діяльності фахівця освітньої галузі як представника соціономічної сфери, Г. Балл зауважує, що дуже складно визначити природні для будь-якої професії риси та властивості професіонала. У контексті нашого дослідження мова йде про розуміння фасилітаційної спрямованості як вродженої схильності педагога до підтримувальної діяльності. Зосереджуючись на специфічних для професіонала-освітянина, продовжує Г. Балл, складових духовності, ми вбачаємо їх, пере-

дусім, у максимальному спрямуванні здатностей особи (включно із її творчими можливостями) на реалізацію притаманної відповідній професії провідної цінності, або, кажучи іншими словами, провідного нормативного смислу [2, с. 34].

Автор наголошує, що у професіях (медичних, педагогічних, психологічних тощо), зміст яких передбачає надання допомоги людям, етична складова професійної культури виступає найбільш виразно. Дослідник також зазначає, що у цій складовій варто, у свою чергу, виокремлювати два компоненти: 1) нормативно-репродуктивний (цивілізаційний) – сукупність (іноді формалізовану у вигляді відповідного «етичного кодексу») моральних норм, схвалених у професійному співтоваристві та прийнятих до виконання фахівцем; 2) діалогічно-творчий – втілення у професійній сфері притаманних фахівцеві принципів особистісної моральності. Цей компонент є яскраво вираженим за високого рівня особистісного розвитку і набуває найбільшої ваги в неординарних ситуаціях, коли додержання загальних правил є недостатнім для розв'язання проблеми в гуманному ключі [2, с. 76].

Продуктивним у контексті дослідження є наукова концепція фасилітаційного потенціалу особистості, запропонована М. Казанжи. Дослідниця не лише представила ґрунтовний аналіз поняття «фасилітаційність», а й визначила комплекс специфічних ознак цього явища у проекції на певний вид професійної діяльності. Так, за М. Казанжи фасилітаційність є психологічною якістю людини, яка є проявом її фасилітаційного потенціалу. Функціями фасилітаційності особистості, продовжує авторка, є: комунікативна, яка проявляється у створенні та підтримуванні доброзичливої атмосфери спілкування, ефективній комунікації між людьми, наявності (або розвитку) психологічних умінь сприймання, розуміння іншого, навичок вербального та невербального спілкування; ціннісно-сміслової, що проявляється в трансформації смислової сфери особистості, системи її ціннісних орієнтацій з переважуванням гуманістичних цінностей, поваги до способу буття людини; адаптивна, проявляється у соціалізації людини, включенні її до соціальних відносин, пристосуванні до соціальних вимог. Крім того, наголошує дослідниця, фасилітаційність може додатково реалізовувати самореалізаційну, творчу, егзагістивну, рефлексивну, емоційну та регуляторну функції [11].

Такий підхід дозволяє правомірно виділити в структурі фасилітаційної спрямованості особистісний компонент, що віддзеркалює внутрішню інтенцію індивіда здійснювати «допомагальні» дії, підтримувати, тобто сприяти розвитку самої дитини, а не активізувати її навчальні досягнення.

В контексті дослідження специфіки формування фасилітаційної спрямованості майбутнього вчителя цікавими є наукові напрацювання І. Авдєєвої. Саме в науковому доробку дослідниці знаходимо найбільш повне представлення педагогічних та психологічних

передумов формування фасилітаційної спрямованості студентів у процесі навчання у виші [1].

Авторка науково обґрунтовує психолого-педагогічне значення фасилітації в такому ракурсі: набуття студентами навичок фасилітації у професійній діяльності уможливується шляхом їх занурення у специфічне середовище, у якому викладач-куратор систематично застосовує різноманітні засоби педагогічної підтримки навчальних досягнень майбутніх спеціалістів та елементи педагогічного супроводу їх особистісного зростання. Дослідниця наголошує, що педагогічний зміст феномену фасилітації рядоположно доповнює, частіше не стільки змістовно, скільки синонімічно, тезаурус педагогічних термінів «педагогічний супровід» та «педагогічна підтримка». До цієї групи інтерпретацій можна віднести трактування фасилітації як спільно-пасивної взаємодії, характеристики фасилітатора як фахівця незацікавленого, нейтрального і такого, що не має права приймати рішення, який «не втручається в суть питання і не пропонує яких-небудь ідей». До переліку наведених характеристик учена додає опис фасилітації як одного із стилів роботи педагога-модератора, розкриття змісту фасилітації через перелік етичних норм і прийомів конструктивного спілкування тощо. І. Авдеева пропонує тлумачити фасилітаційну взаємодію куратора та студентів університету як критеріальну характеристику гуманістичного особистісно-орієнтованого освітнього процесу. Вчена зауважує, що створення у вищій школі гуманістичного освітнього середовища забезпечує умови для усвідомленого особисто залученого учіння молоді людини, вимагає перегляду ролі окремих учасників освітнього процесу в його реалізації. На думку дослідниці, освітнє середовище вишу – це внутрішня структура освітньої реальності, порядок, який формує ієрархію інформаційних потоків, систему комунікативних просторів та педагогічних відносин. Фасилітаційна взаємодія між суб'єктами освітнього середовища в системі «викладач-студент» характеризується також ознакою спільного прийняття рішень. Прийняття рішення у спільній діяльності є прискореним, змодельованим у спеціальних умовах процесом переростання теоретичного знання в нормативне, а з нього – в особистісне. Натомість, крім зовнішнього, продуктивного аспекту, спілкування на інтерактивному рівні народжує глибокі особистісні сенси. Воно дозволяє кожному учаснику спільної праці реально оцінити свої сильні і слабкі сторони, визначити відповідність своїх домагань своїм можливостям, правам, свободам й інтересам інших. Поряд із цим воно виявляє вагомість, цінність дій, знань кожного учасника взаємодії у створенні спільного продукту з урахування їхніх сенсів і можливостей. І. Авдеева правомірно зауважує, що оцінка цього внеску з боку всіх учасників спільної діяльності приносить задоволення і спонукує особистість знову шукати і знаходити умови для її здійснення. У результаті відображення усіх обставин, які створюються спільною діяльністю, у

свідомості людини починає складатися нова схема послідовності дій, гуманістично забарвлених норм спілкування, освоєння яких дозволяє їй свідомо вибудувати свою діяльність у напрямку створення продукту, що може одержати суспільне визнання, способами, що є прийнятними для всіх [1].

На нашу думку, проекція вищезазначеного на площину освітнього середовища вишу дозволяє стверджувати, що найважливішим завданням викладача стає не домінантно-втручальне формування позитивних рис мислення, характеру і поведінки, а створення умов для ініціації і здійснення особистого ціннісного вибору. За такого підходу до цілей освіти фасилітація, як створення специфічної соціальної ситуації розвитку здатності до усвідомленого учіння, стає сутнісною характеристикою педагогічного процесу, способом його реалізації.

І. Авдеева тлумачить фасилітаційну взаємодію куратора зі студентами як спосіб реалізації соціальної ситуації розвитку таких особистісних новоутворень як суб'єктність, здатність до усвідомленого учіння, як до творчості самоактуалізації. Соціальна ситуація розвитку розгортається в комунікативному (навчальному) процесі як система трансперсональних взаємодій і взаємостосунків, через які учасникам транслюються зовнішні вимоги до їхньої психіки. У змістовному полі взаємодій і взаємостосунків оформлюються і можливі способи відповіді на ці вимоги (вимоги соціальної ситуації розвитку). Виходячи з наведеного, основними завданнями викладача-куратора у фасилітаційній взаємодії є наступні: забезпечити сприйняття вимог соціальної ситуації розвитку (насамперед завдань освітнього процесу ВНЗ) як особисто актуальних для студентів-учасників взаємодії, тобто створити умови для інтеріорізації тих вимог; активізувати створення (прояви) в змістовному полі взаємодії різноманітних способів зворотнього реагування на вимоги соціальної ситуації розвитку; зробити ці способи максимально доступними для сприйняття та критичної оцінки учасниками взаємодії; підтримати спроби самостійного використання обраних способів реагування (рішення) на виклики зовнішнього (інститутського) середовища [1, с. 5].

Спираючись на результати аналізу наукового доробку вчених (Г. Балл, О. Врублевська та ін.), правомірно тлумачити педагогічну фасилітацію як специфічний вид педагогічної діяльності вчителя, яка має за мету допомагати дитині в усвідомленні себе як самоцінності, підтримувати її прагнення до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, сприяти її особистісному зростанню, розкриттю здібностей, пізнавальних можливостей, актуалізувати ціннісне ставлення до людей, природи, національної культури на основі організації допомагального, гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування, атмосфери безумовного прийняття, розуміння та довіри; як взаємодію між учителем та учнем, яка базується на засадах гуманізму, полісуб'єктності, толерантності, дозволяє встановити зв'язок між загальноціннісними

ідеалами української, зарубіжної педагогічної думки і сучасним станом педагогічної науки і практики, передбачає нагальний пошук способів і засобів гуманізації навчально-виховного процесу [5]. Спираючись на це, фасилітаційна спрямованість детермінує успішність здійснення педагогічної фасилітації вчителем і має бути сформована упродовж навчання у виші.

Вищезазначене дозволяє зробити певні висновки. Фасилітаційна спрямованість є невід'ємним елементом структури особистості сучасного вчителя, що віддзеркалює внутрішню інтенцію, що спонукає до

«допомагальних» дій та поведінки у площині професійно-педагогічної діяльності. Фасилітаційна спрямованість щільно пов'язана з емпатійністю вчителя, педагогічною рефлексією, прагненням до суб'єктних стосунків із довколишніми.

Відтак, у перспективі має сенс науково обґрунтувати структурно-компонентний склад фасилітаційної спрямованості, критерії та ознаки її сформованості у людини та визначити її специфіку відповідно до площини професійної діяльності фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авдєєва І. М. Фасилітація особистісного розвитку хронічно неуспішних молодших школярів / І. М. Авдєєва // Практична психологія та соціальна робота. – 2011. – № 2. – С. 1-7

2. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта : навчально-методичний посібник / Георгій Олексійович Балл. – Рівне, 2003. – 180 с.

3. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / Іван Дмитрович Бех // Виховання і культура. – 2009. – №1-2 (17-18). – С. 5-7.

4. Врублевская Е. Г. Педагогические условия развития у педагога способности к фасилитирующему общению в процессе его профессиональной деятельности (на материале учреждений дополнительного образования детей) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика» / Е. Г. Врублевская. – Хабаровск, 1999. – 21 с.

5. Галицан О. А. Формування педагогічної фасилітації майбутніх учителів у процесі навчання у вищому навчальному закладі: автореферат дис.... наук. ступеня канд. пед. наук. / О. А. Галицан // спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Одеса, 2010. – 21с.

6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К.: Либідь, 1997. — 375 с.

7. Гуманістична психологія: антологія у 3-х т. : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за редакцією Р. Трача, Г. Балла. – К. : Університетське видавництво «Пульсари», 2001. – 252 с.

8. Димова О. В. Педагогические условия развития способности к фасилитирующему взаимодействию у будущих учителей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. И. Димова. – Хабаровск, 2002. – 190 с.

9. Димухаметов Р.С. Обновление научных основ педагогики повышения квалификации: Принцип фасилитации: Моногр. / Р. С. Димухаметов. – Алматы:

МОиН РК, РИПКСО, Центр пед. исслед. РИПКСО, 2005. – 115 с.

10. Жижина И. В. Психологические особенности развития фасилитации педагога : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07 / И. В. Жижина. – Екатеринбург, 2000. – 186 с.

11. Казанжи М. Й. Психологічні особливості осіб з різним типом фасилітативності : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.01 / М. Й. Казанжи. – Одеса, 2007. – 190 с.

12. Кондрашихіна О. О. Формування здатності до фасилітаційних впливів у майбутніх практичних психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О. О. Кондрашихіна. – К., 2004. – 20 с.

13. Лушин П. В. Экологическая помощь личности в переходный период: экофасилитация: Монография / П. В. Лушин // Киев, 2013. – 296 с.

14. Осипова Т. Ю. Педагогічне наставництво в аспекті полісуб'єктного підходу / Т. Ю. Осипова // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Педагогічні науки. – 2016. – № 1. – С. 61-66.

15. Роджерс К. Межличностные отношения в фасилитации учения / К. Роджерс. Перевод с английского В. Воробьева. – Режим доступа <http://www.trialog.ru/library/scipubl/rogers100.html>,

16. Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика. Монографія / Т. М. Сорочан. – Луганськ: Знання, 2005. – 384 с.

17. Сумина В. Е. Развитие умений фасилитации общения у студентов в процессе овладения иноязычной речью : автореф. дис. на соискание науч. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В. Е. Сумина. – Ростов-на-Дону, 2006. – 19 с.

18. Шахматова О. Н. Педагогическая фасилитация: особенности формирования и развития / О. Н. Шахматова // Научные исследования в образовании. – 2006. – № 3. – С. 118-125.

REFERENCES

1. Avdieieva, I. M. (2011). Fasylytatsiia osobystisnoho rozvytku khronichno neuspishnykh molodshykh shkoliariv [Facilitation of personal development of unsuccessful junior school students]. *Praktychna*

psykholohiia ta sotsialna robota – Practical psychology and social work, 2, 1-7 [in Ukrainian].

2. Ball, H. O. (2003). *Suchasnyi humanizm i osvita: navchalno-metodychni posibnyk [Modern humanism and education: study guide]*. Rivne [in Ukrainian].

3. Bekh, I. D. (2009). Teoretyko-prykladnyi sens kompetentnisnogo pidkhotu u pedahohitsi [Theoretical and applied essence of the competence approach in education]. *Vykhovannia i kultura – Education and culture, 1-2 (17-18)*, 5-7 [in Ukrainian].
4. Vrublevskaya, E. G. (1999). Pedagogicheskie usloviya razvitiya u pedagoga sposobnosti k fasilitiruyushchemu obshcheniyu v protsesse ego professionalnoy deyatel'nosti (na materiale uchrezhdeniy dopolnitelnogo obrazovaniya detey) [Pedagogical conditions of the formation of a pedagogue's capability for facilitating teaching in the process of his/her professional activities (through the example of extracurricular education)]. *Extended abstract of candidate's thesis. Khabarovsk* [in Russian].
5. Halitsan O. A. (2010). Formuvannia pedahohichnoi fasylytatsii maibutnikh uchyteliv u protsesi navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi [Forming pedagogical facilitation of future teachers in the process of studying at a higher educational institution]. *Extended abstract of candidate's thesis. Odesa* [in Ukrainian].
6. Honcharenko S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
7. Trach, R., Ball, H. (Eds.). (2001). *Humanistychna psykholohiia: antolohiia u 3-kh t.: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv [Humanistic psychology: in three volumes: textbook for university students]*. Kyiv: Universytetske vydavnytstvo «Pulsary» [in Ukrainian].
8. Dimova, O. V. (2002). Pedagogicheskie usloviya razvitiya sposobnosti k fasilitiruyushchemu vzaimodeystviyu u budushchikh uchiteley [Pedagogical conditions for the development of future teachers' facilitative interaction]. *Extended abstract of candidate's thesis. Khabarovsk* [in Russian].
9. Dimukhametov, R. S. (2005). *Obnovlenie nauchnykh osnov pedagogiki povysheniya kvalifikatsii: Printsip fasylytatsii: Monogr. [Upgrading advanced training: the principle of facilitation: monograph]*. Almaty: MOiN RK, RIPKSO, Tsent' ped. issled. RIPKSO [in Russian].
10. Zhizhina, I. V. (2000). Psikhologicheskie osobennosti razvitiya fasylytatsii pedagoga [Psychological peculiarities of the development of pedagogue's facilitation]. *Extended abstract of candidate's thesis. Yekaterinburg* [in Russian].
11. Kazanzhy, M. Y. (2007). Psykholohichni osoblyvosti osib z riznym typtom fasylyatyvnosti [Psychological peculiarities of individuals with different facilitative type]. *Extended abstract of candidates thesis. Odesa* [in Ukrainian].
12. Kondrashykhina, O. O. (2004). Formuvannia zdatnosti do fasylytatsiinykh vplyviv u maibutnikh praktychnykh psykholohiv [Forming capability for facilitative impacts in future practicing psychologists]. *Extended abstract of candidates thesis. Kyiv* [in Ukrainian].
13. Lushin, P. V. (2013). *Ekologicheskaya pomoshch lichnosti v perekhodnyy period: ekofasylytatsiya: monografiya [Ecological aid for a personality in the age of transition: ecofacilitation: monograph]*. Kiev [in Russian].
14. Osypova, T. Yu. (2016). Pedahohichne nastavnytstvo v aspekti polisubiektnoho pidkhotu [Pedagogical mentoring in the aspect of polysubject approach]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukraiynskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. K. D. Ushynskoho – Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, 1*, 61-66 [in Ukrainian].
15. Rodzhers, K. *Mezhlichnostnye otnosheniya v fasylytatsii ucheniya [Interpersonal relations in educational facilitation]*. V. Vorobiev (trans.). Retrieved from: <http://www.trialog.ru/library/scipubl/rogers100.html> [in Russian].
16. Sorochan, T. M. (2005). *Pidhotovka kerivnykiv shkil do upravlinskoj diialnosti: teoriia ta praktyka: monografiia [Preparing school principals for management activity: theory and practice: monograph]*. Luhansk: Znannia [in Ukrainian].
17. Sumina, V. E. (2006). Razvitie umeniy fasylytatsii obshcheniya u studentov v protsesse ovladeniya inoyazychnoy rechyu [Development of the skills of educational facilitation in students in the process of mastering a foreign language]. *Extended abstract of candidate's thesis. Rostov-na-Donu* [in Russian].
18. Shakhmatova, O. N. (2006). Pedagogicheskaya fasylytatsiya: osobennosti formirovaniya i razvitiya [Pedagogical facilitation: peculiarities of the formation and development]. *Nauchnye issledovaniya v obrazovanii – Scientific studies in education, 3*, 118-125 [in Russian].

Ольга Анатольевна Галицан,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики,
Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина

ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ ФАСИЛИТАЦИОННОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Статья освещает теоретический аспект проблемы формирования фасилитационной направленности будущих учителей в образовательном пространстве современного высшего учебного заведения. Автор представляет собственную интерпретацию результатов анализа научного фонда по проблеме, а именно: справочной литературы, психологических, философских и педагогических источников. На основе анализа научного фонда доказано, что феномен фасилитации не определен терминологически окончательно, в частности, исследователи трак-

туют его в таких терминологических вариациях: фасилитирующее общение, фасилитационная компетентность, социальная фасилитация, фасилитивность. Автором предложено наиболее общее понимание термина «фасилитация»: специфический вид общения между субъектами образовательного пространства, который предполагает облегчение взаимодействия в совместной деятельности, в том числе – воспитательной и обучающей. Педагогическое содержание феномена фасилитации синонимически близко с понятиями «педагогическая поддержка» и «педагогическое сопровождение», а значит призвано способствовать облегчению учебного процесса. Основным заданием учителя-фасилитатора в профессиональной деятельности становится недоминантное вмешательство в становление личности ученика, формирование положительных черт личности школьника, воспроизведение условий для инициации и совершение им осознанного выбора. Педагогическая фасилитация определена как специфический вид педагогической деятельности учителя, **ПРИЗВАННЫЙ** помочь ребёнку в осознании себя как самоценности, поддерживать ЕГО стремление К саморазвитию, самореализации, самосовершенствованию, содействовать личностному росту, раскрытию способностей, познавательных возможностей, актуализировать ценностное отношение к людям, природе, национальной культуре на основе организации помогающего, гуманистического, диалогического общения. Автором обозначены перспективы для представления фасилитационной направленности как элемента системы профессиональной компетентности учителя.

Ключевые слова: фасилитация, фасилитационная направленность, будущий учитель, образовательное пространство ВУЗа.

*Olha Halitsan,
PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), associate professor,
Department of Pedagogy,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
26, Staroportofrankivska, Odesa, Ukraine*

PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF FUTURE TEACHERS' FACILITATIVE ATTITUDE IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF UNIVERSITIES

The article deals with the issue of the formation of future teachers' facilitative attitude in the educational environment of a modern higher educational institution. It has been found that there is no certain final determination of the term of facilitation. In modern Ukrainian and Russian scientific literature the following terminological variants are used: facilitative communication, facilitative competence, social facilitation. The concept of facilitation is considered as a specific kind of communication between the subjects of the educational environment, which improves the communication in mutual activities in the sphere of education. The essence of the concept of facilitation in education is synonymically close to the concepts of pedagogical support, which means it helps to simplify the educational process. The main task of a teacher-facilitator is nondominant intervention in the development and formation of a school student's personality, formation of positive traits, creation of conditions for initiation and making conscious decisions. Pedagogical facilitation is considered as a specific kind of pedagogical activity of a teacher, which aims at helping a child to realise himself/herself as a self-value, supporting his/her desire for self-development and self-improvement, contribute to his/her personal growth, revealing educational capabilities and skills, instilling axiological attitude towards other people, nature, national culture on the basis of humanistic dialogic communication. The prospects for the further research are focused on studying facilitative attitude as the element of the system of a teacher's professional competence.

Keywords: facilitation, facilitative attitude, future teacher, educational environment.

Подано до редакції 17.10.2016

Рецензент: д. пед. н., проф. Г. Х. Яворська